

УДК 341.1

Дутка Христина Ігорівна,
здобувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮСТИЦІЇ ЄС

У статті висвітлені історичні передумови формування та особливості функціонування європейської юстиції, охарактеризовано місце та роль Євроюсту у правовій організації ЄС. З'ясовано, що інституційну основу юстиційної діяльності було закладено створенням Європейського Союзу, в структурі якого було передбачено ряд установ із відповідною компетенцією. Обґрунтовано, що розробка єдиної стратегії розвитку вітчизняної системи юстиції має здійснюватися не тільки в контексті європейського юстиційного досвіду, але й з обов'язковим врахуванням та максимальним збереженням власних правових традицій та нагальних потреб суспільного розвитку.

Ключові слова: Європейський Союз, Євроюст, захист прав, над національність, юстиція.

Постановка проблеми. Події 2013-2014 років остаточно утвердили пріоритетність євроінтеграційного розвитку України, наслідком чого стало підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. Основним підґрунтям для цього стали як геополітичні, економічні, так і політичні чинники. Необхідність обрання європейського вектору розвитку висвітлена у контексті основних стратегій та програм національного розвитку на найближчі роки. Зокрема, ці питання висвітлені у Національній стратегії у сфері прав людини, Державній стратегії регіонального розвитку.

Багато хто з представників політики та сучасної української науки дотримуються думки, що розгортання соціально-економічних перетворень в Україні, стрімке зростання відкритості економіки та посилення конкурентної боротьби на національному та міжнародних ринках створили умови, за яких формування в Україні як однієї з найбільших держав Європи сучасного громадянського суспільства та конкурентоспроможної динамічної економіки європейського зразка – практично єдиний шлях збереження національної політичної та суспільної ідентичності та єдності [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вищевказана ситуація викликала підвищений науковий інтерес до проблематики міждержавних і міжрегіональних відносин європейських країн, дослідження ключових проблем міжрегіонального, транскордонного співробітництва в якісно нових умовах поглиблення європейських інтеграційних процесів, зокрема, у сфері юстиції.

Наукове осмислення юстиції, зокрема, окремих аспектів її інституційної структури та функціонування на міжрегіональному й міжнародному рівні здійснюється такими сучасними вченими, як: Т. М. Баєва, А. М. Волеводз, О. С. Гусарева, Л. Н. Гусєва,

Е. І. Дамірчієв, О. О. Клімова, Р. П. Коблев, Н.О. Міронов, Л. І. Пахлока, О. В. Северина, Л. М. Соколова, а також іншими представниками різних галузей правових знань.

Разом з тим, аналіз публікацій, представлених у вітчизняному правознавстві, дає підстави стверджувати, що на даний час відсутні ґрунтовні дослідження формування та діяльності міжнародної системи юстиції, особливостей взаємодії міжнародних юстиційних інституцій, зокрема, європейських, з відповідними національними органами юстиції тощо. Така ситуація обумовлює необхідність додаткових наукових пошуків у зазначених напрямках.

Постановка завдання. За таких обставин, основною метою статті є висвітлення особливостей формування та функціонування європейських органів юстиції.

Досягненню зазначеної мети сприятиме вирішення таких завдань, як: дослідження історичних особливостей та передумов формування окремих юстиційних інституцій європейського рівня; здійснення функціональної характеристики Євроюсту; висвітлення місця та ролі Євроюсту у правовій організації Європейського Союзу.

Для проведення зазначеного наукового дослідження основними методами наукового пізнання обрано герменевтичний (для проведення аналізу та інтерпретації основних положень текстів міжнародних правових документів), історичний (з метою виявлення історичних закономірностей та умов формування міжнародних органів юстиції), функціональний (для висвітлення основних напрямів діяльності Євроюсту) та метод системного аналізу (за допомогою якого можливо виявити структурні зв'язки між окремими елементами європейської правозахисної системи).

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування європейської системи юстиції бере свій початок з часів підписання Договору про Європейський Союз. Укладення даного документу було обумовлено низкою потреб європейської спільноти, серед яких основними стали такі, як підвищення ефективності функціонування та демократичності основних правових інститутів, зміцнення та зближення національних економічних систем, формування єдиного внутрішнього ринку та єдиної валюти, забезпечення належного рівня безпеки громадян із одночасним наданням їм можливості вільного пересування, формування єдиної оборонної політики та створення єдиного простору свободи, безпеки та правосуддя.

Як слушно зауважив С. В. Сулимський, західноєвропейська інтеграція, яка налічує понад півстоліття своєї історії, – це складне соціально-економічне та політично-правове явище, засноване на об'єктивному процесі інтернаціоналізації господарського життя, що перейшло після другої світової війни на якісно новий етап і потребувало відповідного юридично-інституційного оформлення [8].

Трансформація юстиції Європейського Союзу відбувалася під впливом змін національних правових систем, обумовлених вимогами, що поставали перед європейським суспільством.

На початку свого існування ЄС використовував договірну форму міжнародно-правового співробітництва у сфері юстиції. Це були договори, оформлені та визнані державами в межах Ради Європи, а саме: Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (1959) [3], Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957 р) [4], Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків (1971) [5], Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (1972) [6] та деякі інші. Нормами зазначених договорів регулювалися, зокрема, питання взаємного визнання та виконання вироків та рішень

іноземних судів, що було наочною віхою у розвитку міжнародного судового співробітництва.

Разом з тим, розвиток міжнародних взаємин, створення транснаціональних корпорацій невідворотно викликали за собою зростання рівня міжнародної злочинності. За таких обставин, виникла необхідність формування окремих інститутів визнання та виконання судових вироків. Іншими словами, постала потреба у формуванні інституційної основи юстиційної діяльності, яка фактично здійснювалася в масштабах європейського континенту. Визначним кроком на цьому шляху стало підписання Договору про Європейський Союз (Маастрихський договір, 1992 р.), у тексті якого були закріплені основні положення щодо співробітництва з кримінальних справ, а також питання вироблення та реалізації зовнішньої та безпекової політики і співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ [2]. Пізніше, у 1997 році, Амстердамський договір про зміни Договору про Європейський союз, договорів, що затверджували європейські співтовариства та пов'язаних з ним актів конкретизував основні положення щодо підвищення впливу та ролі ЄС в таких напрямках, як захист спільних цінностей, фундаментальних інтересів європейських народів, посилення безпеки Союзу в усіх аспектах, розвиток та консолідація демократії, повага прав людини та фундаментальних свобод, підтримка міжнародного співробітництва, а також збереження миру та посилення міжнародної безпеки. Значних змін зазнала і організаційно-управлінська структура спільної зовнішньої політики та політики безпеки. НАТО продовжує розглядатися державами-членами ЄС, як основа військової системи Європи [11].

Лісабонський договір (2007 р.), у свою чергу, додатково закріпив взаємне визнання вироків та судових рішень у якості основного принципу, на підставі якого здійснюється судове співробітництво з кримінальних справ на території держав-членів ЄС. Реалізація цього принципу була можлива за умови створення відповідних механізмів. Прообразом подібного механізму слугувала система обміну магістратами по зв'язку, на підставі функціонування якої було підписано декілька міжнародних договорів з метою обміну посадовими особами, що давало можливість удосконалити співробітництво шляхом встановлення прямих зв'язків між компетентними міністерствами та судовими органами (1996 р). Це, у свою чергу, забезпечувало спрощення порядку обміну оперативною інформацією та інформацією щодо відповідних правових систем держав-учасниць ЄС без додаткового внесення змін у національне законодавство [9].

Через два роки започаткування Європейської судової мережі дозволило об'єднати зазначені «національні контакти» в єдину систему, яка б забезпечувала двостороннє судове співробітництво та уніфікувала порядок збирання та обміну інформаційними даними. Ця система дозволила оптимізувати процес надання зацікавленим судовим та правоохоронним органам реальної та оновленої правової інформації щодо законодавства держав-учасниць [1].

Проте, лише інформаційного забезпечення для ефективної міжнародної діяльності у сфері судочинства було не достатньо. Тому у 1999 році було прийнято Рішення ЄС щодо створення особливої організації з метою посилення боротьби проти тяжких форм організованої злочинності – Євроюсту. Фактично, Євроюст став наднаціональним органом, який об'єднав професійних суддів, прокурорів – представників кожної держави – члена ЄС. Такий крок дозволив підняти рівень юстиційної діяльності та захисту прав людини в цілому на якісно вищий рівень. Зокрема, пункт 46 рішення ЄС в Тампере від 15-16.10.1999 р. закріпив, що «Для посилення боротьби проти тяжких форм організованої злочинності Європейська рада погодилася створити орган (Євроюст), що складається з

національних прокурорів, магістратів, або поліцейських офіцерів аналогічної компетенції, відокремлених від держав-учасниць згідно з їх правовою системою. Євроюст має своїм завданням забезпечувати належну координацію національних органів переслідування і підтримувати кримінальні розслідування з тяжких злочинів, особливо ґрунтуючись на аналізі Європолу, а також тісно співпрацювати з Європейською судовою мережею, зокрема, для того, щоб спростити виконання судових доручень. Європейська рада просить Раду прийняти відповідний правовий акт до кінця 2001 р.» [10].

На даний час Євроюст надає допомогу національним органам у справах, пов'язаних, зокрема, з обігом наркотиків, відмивання грошей, тероризмом, торгівлею людьми та ін. Безперечно, можна констатувати, що Євроюст успішно реалізовує свій потенціал як міжнародна правозастосовна інституція, яка, окрім практичної юстиційної діяльності, фактично виробляє міжнародну політику у цій сфері, впливаючи та окремі напрями розвитку національних органів юстиції. Враховуючи той факт, що в межах ЄС функціонує більше 25 національних правових систем, на Євроюст покладається важлива роль щодо координації роботи правоохоронних органів з метою підвищення ефективності їх діяльності у боротьбі із транснаціональною злочинністю, забезпеченні належного рівня захисту прав громадян. Крім того, Євроюст несе відповідальність за будь-який збиток, заподіяний приватним особам його діями щодо несанкціонованої або неправильної обробки даних. Скарги про притягнення Євроюсту до відповідальності подаються до суду держави-члена за місцем його знаходження.

Правові основи співробітництва з інститутами, організаціями та органами ЄС містяться у ст. 26 Рішення про Євроюст, якою передбачено, що основними його партнерами є: Європейська поліцейська організація – Європол (Europol), Європейське бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів Євросоюзу (FRONTEX), Рада Європейського союзу, Європейська судова мережа. Він також може укладати угоди про співробітництво з неурядовими організаціями, державами і міжнародними організаціями або органами щодо обміну інформацією та персональними даними [10]. Таким чином, Євроюст сьогодні співпрацює з 24 країнами, серед яких і Україна.

Особливе місце в правозахисній організації ЄС займає Європол, який бере участь у стратегічних і координаційних нарадах Євроюсту. Вони зобов'язані інформувати один одного про участь у спільних слідчих групах. У структурі Європолу функціонують унікальні за своєю суттю оперативні служби за такими напрямками, як: підтримка операцій правоохоронних органів, створення єдиної інформаційної мережі, аналіз правозастосовної практики.

Також слід відзначити і співробітництво Євроюсту з третіми країнами, зокрема, такими як Швейцарія, Норвегія, Ісландія, США та ін. Їх відносини будуються на принципі взаємності, відповідно до якого обмін інформацією не повинен носити виключно односторонній характер.

Загалом, норми рішень про Євроюст, практика його співробітництва з третіми країнами представляють для України серйозний науковий та практичний інтерес, що обумовлюється значний рівнем транснаціональної злочинності. А тому, на наш погляд, одним з перспективних кроків у напрямку європейського розвитку України має стати підписання та ратифікація договору про співробітництво між нашою державою та Євроюстом.

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, слід зробити наступні узагальнення. Зокрема, основними чинниками, що обумовили формування юстиції ЄС стала потреба європейської спільноти у підвищенні ефективності захисту та забезпеченні основних прав людини, формування єдиної оборонної політики та створення єдиного простору свободи, безпеки та правосуддя з метою попередження та нівелювання наслідків зростаючого рівня транснаціональної злочинності.

Інституційну основу юстиційної діяльності було закладено створенням Європейського Союзу, в структурі якого було передбачено ряд установ із відповідною компетенцією. Останнім щаблем у цьому напрямку стало започаткування європейського агентства, що співпрацює з судовими та поліцейськими органами країн-членів ЄС – Євроюсту. Дана інституція займає одне з провідних місць у правозахисній організації ЄС та має безпосередній вплив на процес вироблення міжнародної політики у сфері юстиції, одночасно обумовлюючи основні напрями розвитку національних органів юстиції.

За таких умов, розробка єдиної стратегії розвитку вітчизняної системи юстиції має здійснюватися не тільки в контексті європейського юстиційного досвіду, але й з обов'язковим врахуванням та максимальним збереженням власних правових традицій та нагальних потреб суспільного розвитку, що дозволить виважено та обачливо визначати можливі наслідки інтеграції національної юстиції у правозахисну систему Європи.

Список використаних джерел

1. Волеводз А.Г. Европейская судебная сеть / А.Г. Волеводз // Международное уголовное право и международная юстиция. – 2012. – № 1. – С. 7-11.
2. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
3. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_036.
4. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_033.
5. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р. № ETS-70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_341.
6. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS №73) від 15.05.1972р. № ETS №73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_008.
7. Жаліло Я.А. Євроінтеграційні перспективи України : від декларацій – до дій / Я.А. Жаліло // Стратегічні пріоритети. – К., 2009. – № 3(12). – С. 129-135
8. Сулимский С.В. Международно-правовые проблемы развития институциональной системы Европейского Союза после Амстердамского договора: диссерт. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / С.В. Сулимский. – Москва, 2003. – 185 с.
9. Joint Action of 22 April 1996 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, concerning a framework for the exchange of liaison magistrates to improve judicial cooperation between the Member States of the European Union (96/277/JHA) // Official Journal of the European Communities, 1996. – Vol. 39. – L. 105. – P. 1-2.
10. Presidency conclusions. Tampere European Council. 15 and 16 October 1999.

[Electronic resource]. URL: http://europa.eu.int/council/off/conclu/oct99/oct99_en.htm.

11. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>.

Дутка Х. И. Отдельные аспекты формирования и функционирования юстиции ЕС

В статье рассмотрены исторические предпосылки формирования и особенности функционирования европейской юстиции, охарактеризованы место и роль Евроюста в правовой организации ЕС. Выяснено, что институциональную основу юстиционной деятельности было заложено созданием Европейского Союза, в структуре которого было предусмотрено ряд учреждений с соответствующей компетенцией. Обосновано, что разработка единой стратегии развития отечественной системы юстиции должно осуществляться не только в контексте европейского юстиционного опыта, но и с обязательным учетом и максимальным сохранением собственных правовых традиций и насущных потребностей общественного развития.

Ключевые слова: *Европейский Союз, Евроюст, защита прав, наднациональность, юстиция.*

Dutka H. I. Some aspects of formation and functioning of justice of the EU

The article outlines the historical background of the formation and details of European Justice described the place and role of Eurojust in the law of the EU. Found that the institutional framework Justicia activity was established by the European Union, the structure of which was provided by a number of institutions with relevant expertise. It is proved that the development of a common strategy of development of the domestic system of justice should be carried out not only in the context of the European justicing experience, but with the mandatory accounting and maximum preservation of their own legal traditions and the actual needs of social development.

Key words: *Eurojust, European Union, justice, supranationalism, the protection of the rights.*

